

Motion till riksdagen 2005/06:So2

av Erik Ullenhag m.fl. (fp)
med anledning av prop. 2005/06:30

Nationella alkohol- och narkotikahandlingsplaner

Sammanfattning

Under de senaste åren med socialdemokratisk regering har alkoholkonsumtionen i Sverige ökat dramatiskt, med över 30 %. Även narkotikaproblemen har ökat kraftigt. Trots regeringens ansträngningar fortsätter antalet tunga missbrukare att öka.

Politiker, experter och andra debattörer har producerat mängder med förslag till insatser mot alkohol- och narkotikamissbruket. Dessa har uppenbarligen inte gjort något större intryck på regeringen. Riksdagen får nu ta ställning till en proposition som innebär mer av samma politik som vi har sett under de senaste åren. Betänkandet från den senaste statliga utredningen på alkoholområdet, Gränslös utmaning (SOU 2005:25), har uppenbarligen inte påverkat regeringens arbete med propositionen.

Folkpartiet står för en restriktiv alkohol- och narkotikapolitik, som bygger på den forskning om effektiva förebyggande åtgärder som bl.a. har presenterats av Världshälsoorganisationen (WHO). Politiken måste också ta hänsyn till de förändringar som har skett i vår omvärld och som påverkar våra möjligheter att utnyttja de alkoholpolitiska instrumenten. I denna motion presenteras vår politik för att möta just den gränslösa utmaning som regeringens utredare Kent Härstedt beskriver.

Vår politik innebär ett dubbelt grepp. Å ena sidan kan vi tvingas anpassa alkoholskatterna till det faktum att den socialdemokratiska regeringen mot våra råd har drivit igenom en rätt till obegränsad införsel av alkoholdrycker för personligt bruk från länder där alkoholen är mycket billigare än i Sverige. Å andra sidan måste vi försöka undvika att denna anpassning leder till ökad konsumtion och ökade skador, genom andra restriktiva åtgärder som bland annat minskar risken för att ungdomar och gravida kvinnor dricker, och håller trafik och arbetsplatser alkoholfria. Vi behöver också bättre och mer intensiv information om alkoholens skadeverkningar och kraftigt upprustad missbrukarvård.

Ökade anslag till tull och polis behövs för att hindra både alkohol och narkotika från att komma in okontrollerat över våra gränser och för att stävja

Fel! Okänt namn på

illegal försäljning inom landet. Vi behöver också ett starkt europeiskt samarbete mot internationella smugglarligor och för att hindra att regelverk och praxis inom EU urholkar den svenska restriktiva alkohol- och narkotikapolitiken.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Innehållsförteckning.....	3
Förslag till riksdagsbeslut	4
Motivering.....	5
Samordnade insatser mot alkohol och narkotika	5
Framtidstro förebygger missbruk	5
Samordna den övergripande organisationen.....	6
Behandling	7
Stärk polisens och tullens arbete	7
Större genomslag för folkhälsoperspektivet i EU.....	7
Ett dubbelt grepp mot alkoholens skadeverkningar	8
Anpassade alkoholskatter för kontrollerad försäljning.....	9
God service på Systembolaget	10
Alkoholfri barndom och ungdom	10
Alkoholfri graviditet.....	12
Alkoholfri trafik	13
Alkoholfritt arbetsliv	14
Vårdens arbete med att förebygga alkoholmissbruk	14
Sluta supa-linjen.....	15
Varningstexter och annan information	15
Samlad attack mot narkotikan	16
Polis och socialtjänst ska kunna ingripa tidigt.....	16
Kriminalvården – en narkotikafri zon	18
Inför ett nytt system för klassning av narkotika	19

Fel! Okänt namn på

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om samordning av Alkoholkommittén och den nationella narkotikasamordnaren.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behandling av missbrukare med vetenskapligt belagda behandlingsmetoder.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör arbeta i EU för generellt sänkta införselkvoter av alkohol, möjligheter för medlemsstater att själva begränsa införseln, avveckling av subventioner till vinodling och höjda minimiskatter på alkohol.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att anpassa alkoholskatterna för att upprätthålla en kontrollerad försäljning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om god service på Systembolaget.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en skärpning av lagen vad gäller att bjuda underåriga på alkohol.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de ekonomiska förutsättningarna för företagshälsovårdens arbete med alkoholmissbruk.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Försäkringskassan bör undersöka alkoholrelaterad problematik vid längre sjukskrivningar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att visa stor återhållsamhet vad gäller alkoholservering vid offentlig representation.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om husläkarmottagningars arbete med att förebygga alkoholmissbruk.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en nationell stömlinje för den som vill ta kontroll över sitt drickande.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om obligatoriska varningstexter på flaskor och burkar med alkoholdrycker.

Motivering

Regeringen har i sista minuten lämnat riksdagen ett förslag till nya alkohol- och narkotikahandlingsplaner. Regeringen har vetat i fem år att nya planer behövs fr.o.m. den 1 januari 2006, ändå lämnades inget förslag förrän i slutet av november. Det ger riksdagen för lite tid för att behandla ett så här omfattande ärende.

I regeringens proposition saknas skarpa åtgärder mot det fria inflödet av alkohol som nu raserar svensk alkoholpolitik. Ingenting har hänt med förslagen i Kent Härstedts andra betänkande, Gränslös utmaning. Trots att remisstiden gick ut för över två månader sedan har svaren ännu inte sammanställts. Så regeringens alkoholhandlingsplan läggs fram utan att regeringen har tagit hänsyn till utredningsförslagen.

Under den socialdemokratiska regeringens drygt elva år vid makten har narkotikaproblemen i Sverige ökat till nivåer värre än under de värsta åren på 1970-talet. Regeringens enda förslag till lagändring är ett klagörande att det är tillåtet att drogtesta häktade som samtycker till det. Det är inte mycket till politik mot en okontrollerad utveckling av missbruket. I denna motion presenterar vi en rad konkreta åtgärder mot både alkohol- och narkotikamissbruk.

Samordnade insatser mot alkohol och narkotika

Problemen med alkohol och narkotika skiljer sig delvis åt, eftersom alkohol säljs legalt, men har samtidigt mycket gemensamt. I frågor om missbrukarvård och polisarbete kan vi vinna mycket på att samordna arbetet med alkohol och narkotika.

Framtidstro förebygger missbruk

Människor som känner framtidstro löper mindre risk att suppa, knarka, smugla och langa. Den människa som har ett starkt socialt nätverk kan fångas upp om hon är på väg in i missbruk. I riksdagsmotionerna *Barnperspektiv* (2005/06:So556) och *Egenmakt, arbete och jämlikhet – liberal integrationspolitik* (2005/06:Sf383) har Folkpartiet lagt fram förslag för att hitta och hjälpa ungdomar på glid, för att stötta föräldrar, motverka mobbning och utslagning i skolan och för att bryta det utanförskap som är på väg att göra Sverige till ett delat land. Fler människor i arbete innebär färre människor som riskerar att dras ner i missbruk.

Fel! Okänt namn på

Samordna den övergripande organisationen

För att leda det nationella arbetet med att förebygga narkotikaskador har regeringen tillsatt en s.k. nationell narkotikasamordnare, i anslutning till Socialdepartementet. Samtidigt finns också ett motsvarande organ för det alkoholförebyggande arbetet, dock organiserat som en statlig kommitté, Alkoholkommittén. Denna organisationsmodell, med organ med operativt ansvar knutna till Regeringskansliet, stämmer dåligt med den gängse svenska modellen med självständiga myndigheter. Den skapar också oklarhet om vilken roll den permanenta myndigheten på detta område, Folkhälsoinstitutet, ska ha.

När Folkhälsoinstitutet kom till angavs att institutet skulle ha en samordnande roll inom folkhälsoområdet, samtidigt som det också skulle samla in kunskaper och lägga fram förslag för regeringen om åtgärder som institutet ansåg behövas. På senare tid har institutets roll blivit mer oklar, genom att det har karakteriserats som en "stabsmyndighet till regeringen", samtidigt som det har givits tillsynsuppgifter. Det har sagts att institutet enbart ska ha utåtriktade uppgifter i de fall där regeringen har givit det särskilda uppdrag. Samtidigt kritiserar institutet i termer som antyder att institutet "gör för lite".

Regeringen har ansvaret för den organisatoriska oklarhet och splittring som råder beträffande den nationella ledningen av det drogförebyggande arbetet. Även om man kan ha viss förståelse för att regeringen vill ta ett särskilt starkt grepp om arbetet under en kortare period, för att markera frågornas vikt, måste en sådan lösning begränsas i tiden. Det är nu dags att skapa en permanent organisation som stämmer bättre med den svenska modellen med självständiga myndigheter, samtidigt som ansvaret för det förebyggande arbetet beträffande alkohol och narkotika sammanförs. Det finns också starka skäl att samordna detta arbete med det förebyggande arbetet när det gäller tobak och spelberoende.

Det naturliga vore att Folkhälsoinstitutet fick detta samordnade ansvar, i linje med den ursprungliga tanken när institutet bildades. Det utesluter inte att man har en nationell grupp för allt folkhälsoarbete under det ansvariga statsrådets ledning, där alla berörda myndighetschefer samlas för övergripande diskussioner.

När Folkhälsoinstitutet bildades övervägdes ett stort antal lokaliseringalternativ. Man stannade för att förlägga institutet till Stockholm, med tanke på att arbetet skulle bli mycket kontaktintensivt, där institutet skulle ha en samordnande roll i förhållande till centrala myndigheter på en rad områden och dessutom behov av nära kontakter med både forskningsinstitutioner, landsting, kommuner och frivilligorganisationer runtom i landet. Det säger sig självt att det är lättare att upprätthålla sådana mångsidiga kontakter med dagens kommunikationsnät om institutet ligger i Stockholm, än om det ligger i Östersund.

Vår slutsats är att Folkhälsoinstitutet bör ligga kvar i Stockholm. När nu regeringen utlokaliserar institutet till Östersund kan det finnas skäl att behålla Alkoholkommittén och den nationella narkotikasamordnaren i Regeringskansliet under en övergångstid, så att inte viktig kompetens går förlorad. Det

hindrar inte att de två funktionerna läggs samman till en. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Behandling

Missbrukarbehandlingen måste förbättras. Det ska ingå i primärvårdens uppdrag att erbjuda stöd till framför allt människor med hög konsumtion av alkohol. Kommuner och landsting ska samarbeta i särskilda beroendemottagningar i öppen vård där samordnat stöd kan ges av både socialtjänst och beroendevård.

Människor med missbruk av alkohol, narkotika och läkemedel har rätt till behandling med vetenskapligt belagd effekt. De måste därför i mycket högre utsträckning erbjudas behandlingsmetoder t.ex. kognitiv beteendeterapi, samt underhållsbehandling med Subutex eller Metadon under ordnade former och i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter.

Kommunerna drar sig ofta för att skicka missbrukare till behandlingshem av ekonomiska skäl, samtidigt som det för samhällsekonomin som helhet är en stor vinst när en missbrukare lyfts upp ut sin misär. För att undvika att snålheten bedrar visheten bör staten finansiera den missbrukarvård som kräver institutionsplaceringar. I gengäld måste kommunen ha en plan för hela vårdkedjan, från akut avgiftning till en integrering i samhället.

Stärk polisens och tullens arbete

Folkpartiets politik för att hindra illegal införsel och vidareförsäljning av alkohol och narkotika har nyligen beskrivits i riksdagsmotion 2005/06:Ju332 *Bekämpning av narkotikabrottslighet och alkoholmissbruk*. Bland förslagen ingår ökade resurser till tull och polis och bättre metoder för att hindra organiserad brottslighet.

Större genomslag för folkhälsoperspektivet i EU

Den ökade användningen av tobak, alkohol och narkotika är allvarliga folkhälsoproblem, som delvis förvärrats under de senaste åren. Både EU:s regelverk och den allmänna utvecklingen inom EU spelar en viktig roll för våra möjligheter att komma till rätta med dessa problem.

Folkpartiet hävdar att folkhälsopolitiken i första hand bör vara ett område för den nationella politiken, men folkhälsofrågorna kan inte separeras från andra områden, t.ex. handelspolitiken och jordbrukspolitiken. Folkpartiet har länge betonat vikten av att folkhälsoperspektivet får större genomslag i EU:s arbete och att bättre samarbete mellan medlemsländer i den riktningen krävs.

Genom att regeringen och riksdagsmajoriteten vek sig för EU-kommissionären Bolkesteins hotelser, och gick med på i praktiken obegränsad införsel av alkoholdrycker för privat bruk, har vi nu kommit i en situation

Fel! Okänt namn på

där den lagliga och olagliga införseln av spritdrycker tillsammans bedöms vara större än Systembolagets försäljning.

Inte bara detaljhandelsmonopolet, utan hela alkoholpolitikens legitimitet hotas om allt större andel av den alkohol som konsumeras i Sverige köps utomlands. Vi förespråkar därför en generell sänkning av EU:s införselkvoter för alkohol. Därutöver bör varje medlemsstat ha möjlighet att själv begränsa införseln.

De omfattande subventionerna av vinodling i EU bör avvecklas. EU:s minimiskatter på alkohol bör höjas.

Under Sveriges ordförandeskap i EU 2001 beslöt EU:s ministerråd att uppdraga åt kommissionen att utforma ett förslag till EU-strategi mot alkoholskadorna. Detta arbete är nu mer angeläget än någonsin, inte minst genom EU:s utvidgning med ett antal länder med stora alkoholproblem. Det är viktigt att det nu kommer fram en aktiv strategi, grundad på modern forskning och den erfarenhet som bl.a. finns i de nordiska länderna. Därvid kan de aktionsplaner som har utformats av WHO:s Europaregion vara till god vägledning. En sådan strategi bör t.ex. göra det möjligt för Sverige och andra länder som så önskar att ha hårdare restriktioner mot alkoholreklam utan hinder av EU:s allmänna regelverk beträffande marknadsföring och ”sales-promotion”.

I Sveriges riksdag råder allmän uppslutning kring den restriktiva narkotikapolitiken. Det är en stor tillgång när narkotikafrågorna diskuteras i EU, inte minst i Europaparlamentet. Tack vare enigheten bland de svenska Europaparlamentarikerna har Sverige kunnat medverka till att försvara viktiga delar av en restriktiv narkotikapolitik. Att införa en mer tillåtande narkotikapolitik är inte förhandlingsbart. Det krävs ändå att politiker, polis, tjänstemän, folkbildningsorganisationer m.fl. är beredda att samla krafterna till gemensamma insatser. Denna strid är långt ifrån vunnen.

Regering och riksdag bör engagera sig aktivt för att föra ut de svenska, jämförelsevis goda, erfarenheterna av en restriktiv narkotikapolitik. Vår linje är att all icke-medicinsk användning av narkotika ska vara förbjuden. Vi bör också kräva att EU:s organ för att följa narkotikafrågan utarbetar statistik som möjliggör rättvisande jämförelser mellan länder med olika narkotikapolitik, t.ex. Nederländerna och Sverige.

Ett dubbelt grepp mot alkoholens skadeverkningar

Regeringen beskriver i sin proposition den tragiska utveckling som skett de senaste tio åren. Alkoholkonsumtionen har ökat med 33 %. Som väntat ökar då också alkoholens skadeverkningar.

Män står för en stor del av de skador som är enklast att mäta. Mellan 1996 och 2001 ökade antalet trafikdödsfall med alkohol bland män med 61 %. Även våldsbrottsligheten har ökat, även om det naturligtvis kan bero på andra faktorer. Det är för tidigt att mäta de mer långsiktiga effekterna av den ökade alkoholkonsumtionen i form av försämrad hälsa, raserade familjeförhållanden

och barn som far illa. Utifrån svensk statistik har man kunnat se att ökad konsumtion med en liter ren alkohol om året ger en ökning av sjukskrivningarna med 13 % för män. För kvinnor blev resultatet mindre tydligt, även om det pekade i samma riktning. Bland yngre är skillnaderna mellan könen på väg att försvinna, tonårsflickor dricker nu nästan lika mycket som de jämnåriga pojkarna.

Folkpartiet ser förebyggande och bekämpande av alkoholskadorna som en av samhällets främsta uppgifter, också under de nya förutsättningar som de öppna gränserna har medfört. Ambitionen att hindra alkoholens negativa effekter kvarstår. Kampen går vidare med delvis nya medel. Att verkligheten uppställer villkor som alkoholpolitiken måste ta hänsyn till är i sig inte något nytt. Den liberale riksdagsledamoten Ivan Bratt skrev redan 1912: ”Alla åtgärder, som afse att försvåra åtkomsten af spirituosa, [ska] så planläggas och genomföras, att ekonomiska eller moraliska förutsättningar för illegal handtering därigenom icke skapas.”

Alkoholpolitiken måste anpassas till ändrade förutsättningar. I längden kan det bli omöjligt att hålla väsentligt högre alkoholpriser i Sverige än i våra grannländer, om vi inte kan kontrollera införseln. Skattesänkningar kan bli ofrånkomliga. Då behövs ett dubbelt grepp. För att hindra att dessa leder till ökad konsumtion och ökade skador, måste vi vara beredda till andra restriktiva åtgärder. Åtgärderna ska stärka samhällskontrollen över alkoholförsäljningen och skapa alkoholfria perioder i livet, som barndom, ungdom och graviditet, samt alkoholfria zoner som arbetsliv, trafik och idrott. Vi vill också se bättre informationsinsatser, mer allvarlig syn på missbruk av alkohol och upprustad missbrukarvård. Våra konkreta förslag för att motverka alkoholens skadeverkningar är många, men vi vill ändå inte utesluta att ytterligare åtgärder kan behövas. Alla stenar bör vändas i strävan efter minskade alkoholskador.

Anpassade alkoholskatter för kontrollerad försäljning

Den obegränsade införseln av alkoholdrycker för personligt bruk som den socialdemokratiska regeringen drev igenom mot Folkpartiets råd har medfört att en minskad andel av svenskarnas alkohol kommer från Systembolaget eller legal försäljning på restauranger och i livsmedelsbutiker. Det medför en rad problem.

- Alkoholdistributionen har blivit en lockande basnäring för kriminella ligor. Ett vittförgrenat illegalt detaljhandelssystem har etablerats. Nedrustningen av tullen har medfört att det inte finns tillräckliga resurser för att komma åt dessa ligor.
- Barn och ungdomar har fått lättare tillgång till alkohol. Återförsäljarna i det laglösa distributionsnätet ber inte om legitimation.
- Prisinstrumentet har försvagats. Mer än något annat så är det priset som styr alkoholkonsumtionen, och därmed alkoholskadorna. Alkohol är en

Fel! Okänt namn på

utmärkt vara att beskatta, där höga skatter kan motiveras på två sätt. Dels bidrar de till lägre alkoholskador, dels till välfärdens finansiering.

- Som framgår har statens intäkter i form av alkoholskatt och Systembolagets vinst blivit mindre än vad de annars skulle ha varit. Samtidigt är det värt att notera att även Systembolagets försäljning har gått upp sedan det svenska EU-inträdet, vilket illustrerar hur de öppna gränserna har gått hand i hand med attitydförändringar.

Folkpartiet strävar efter att ändra EU:s regler så att Sverige kan föra en självständig alkoholpolitik. Men med dagens situation kan vi tvingas att acceptera sänkt skatt på alkohol.

Om tendensen till överflyttning av alkoholförsäljningen till källor utomlands eller illegala källor inom landet fortsätter kan en skattesänkning bli ofrånkomlig, oavsett vilken konstellation som har regeringsmakten. Hur mycket skatten ska sänkas och på vilka drycker måste avgöras utifrån den situation som då råder. Det avgörande är hur smuggling, privatinförsel och Systembolagets försäljning utvecklas. Alkoholskatterna ska inte sänkas mer än vad som behövs för att värna en kontrollerad alkoholförsäljning. Vissa positiva tecken kan ses på att utvecklingen nu stannar av. Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD) vid Stockholms universitet uppskattar att resandeförseln år 2005 blir lägre än år 2004. Samtidigt har Systembolagets försäljning ökat. Till och med oktober i år var försäljningen 2,6 % högre än motsvarande period förra året, mått i mängden ren alkohol.

God service på Systembolaget

Det är också viktigt att Systembolaget håller en god servicenivå, för att vara förstaalternativet för konsumenterna. De klagomål som förekommer om att utbudet av varor har begränsats i många butiker måste tas på allvar, dels för konsumenternas skull, dels för att EU bara tillåter monopolet på villkor att det råder goda förutsättningar för alla alkoholproducenter i Europa på den svenska marknaden.

Alkoholfri barndom och ungdom

Barndomen och ungdomsåren ska vara en alkoholfri period i livet. Ju senare alkoholdebut desto mindre är risken för alkoholproblem längre fram i livet. Alkoholkonsumtion i ungdomsåren ökar också problem med våld och våldtäkter. Många ungdomar som dricker alkohol hamnar i sexuella, kriminella eller andra situationer som de ångrar dagen efter.

Folkpartiet vill ha en kraftig ambitionshöjning för polisutredningar om langning till ungdomar. De många fallen av alkoholförgiftning hos ungdomar under 20 år har inte någon motsvarighet i domar mot personer för langning, trots att langning rimligen ligger bakom en huvuddel av ungdomars alkoholförgiftningar.

Fel! Okänt namn på

Langning och överlåtelse av alkohol till ungdomar ska ge strängare straff.

Vi vill också utvidga möjligheterna för polisen att få information från socialtjänsten om langning till ungdomar. En misstanke om langning till den som inte fyllt 18 år ska kunna lämnas till polis eller åklagare. Ändringar av vissa sekretessbestämmelser inom socialtjänsten är därför nödvändiga.

Det finns en myt om att ungdomar som får dricka hemma lär sig handskas med alkohol. I själva verket visar undersökningar att det är tvärtom. Det är tillåtet att bjuda underåriga på alkohol, enligt alkohollagen 3 kap. 9 §, så länge det inte ”med hänsyn till den bjudnes ålder och omständigheterna i övrigt är uppenbart oförsvarligt”. Lagen bör skärpas så att det i princip inte är tillåtet att bjuda underåriga på alkohol, utöver något enstaka glas under mycket kontrollerade former. En lagändring skulle sannolikt inte kunna leda till särskilt många påföljder, men skulle sända en tydlig signal till föräldrar, äldre syskon osv. om vad som är acceptabelt. Det skulle också bli ett bra argument för osäkra föräldrar när barnen säger att ”alla andra får”.

Det ska råda nolltolerans mot krogar som serverar alkohol till underåriga. Det innebär tydligare krav på ålderskontroll och indraget serveringstillstånd när krogar serverar underåriga.

Eftersom livsmedelshandeln inte visat sig klara av att neka barn och ungdomar att köpa folköl, cider och alkoholisk, bör regelverket för den hanteringen ändras. I dag räcker det att en livsmedelshandlare anmäler till kommunen att folköl ska säljas i butiken. I stället bör ett licenssystem införas där bara butiker med särskilt tillstånd ska ha den rätten. För att licens ska ges ska butiken visa att den klarar att hålla på åldersgränsen. Och om det visar sig att åldersgränsen inte följs ska tillståndet dras in.

En central del i Systembolagets existensberättigande ligger i att företaget förmår upprätthålla åldersgränserna. Täta kontroller ska genomföras, och om en systembutik har bestående problem med att på godtagbart sätt klara ålderskontrollen bör den stängas eller få ny ledning.

Det ska finnas åtgärdsplaner mot ungdomsfylleri i varje kommun. Föräldrar, polis och andra vuxna i grannskap och närsamhälle måste arbeta tillsammans för att minska fylleriet.

Ungdomsföreningar ska vara alkoholfria zoner. Det får inte ges offentligt stöd till föreningar som riktar sig till minderåriga, t.ex. inom idrotten, som inte har verksamheten alkoholfri.

Riksdagen bör ge regeringen till känna vad här har anförts om ambitionshöjning för polisutredningar, strängare straff för langning och överlåtelse av alkohol till underåriga, utvidgade möjligheter för polisen att få information från socialtjänsten, skärpta regler när det gäller att bjuda underåriga på alkohol, nolltolerans mot krogar som serverar underåriga, licenssystem för ölförsäljning i butiker, täta kontroller av systembutikernas ålderskontroller, åtgärdsplaner mot ungdomsfylleri och alkoholfria ungdomsföreningar. Vissa av förslagen ingick i motion 2005/06:Ju332 *Bekämpning av narkotikabrottslighet och alkoholmissbruk* och har ännu inte behandlats av riksdagen. För att undvika dubbelarbete väcker vi inte förslagen igen.

Fel! Okänt namn på

Alkoholfri graviditet

Att ingen alkohol – eller andra droger – ska förekomma under graviditeten är ett särskilt prioriterat delmål i de nationella mål för folkhälsan som riksdagen har antagit. Det finns ingen garanterat riskfri konsumtion.

Mot bakgrund av den ökande alkoholkonsumtionen bland unga kvinnor – och befolkningen i stort – kan man dock dessvärre befara att fler kvinnor kommer att fortsätta dricka alkohol under graviditeten. Detta visar på vikten av medvetenhet om riskerna bland unga människor och ett offensivt alkoholpreventivt arbete generellt i samhället. Mödravårdens insatser mot alkoholkonsumtion vid graviditet, men också i övriga kontakter med unga kvinnor, måste intensifieras så att inga fosterskador till följd av alkohol ska uppstå.

I dag antecknar barnmorskan i journalen om kvinnan är rökare eller använder alkohol. Uppgiften om rökning skickas till Socialstyrelsen, men anteckningen om alkohol sänds inte vidare. Därför är det svårt att få grepp om hur många barn som föds med alkoholrelaterade skador. Det finns förvisso problem med att ställa frågor kring alkohol, och oro har uttryckts för att kvinnorna då inte kommer till mödravårdscentralen. Men det är viktigt att frågorna ställs och med motiverande samtalsmetodik kan frågorna avdramatiseras. Ett nationellt kunskapscentrum bör inrättas för att säkerställa kunskap och erfarenheter om alkoholkonsumtion under graviditet.

Tidigare i år rapporterade medierna om en gravid missbrukare i Nässjö. Kommunen ville tvångsomhänderta kvinnan för barnets bästa. Kvinnan vägrade och fick rätt i länsrätten. Dagens lagstiftning ger inget skydd för det födda barnet.

LVM behöver ändras för att tvångsvård av missbrukande gravida kvinnor ska kunna ske där så är nödvändigt för att förebygga fosterskador. Norge har en sådan tvångslag, och även om den inte använts så ofta har den enligt uppgift en förebyggande effekt.

Det finns en risk att en sådan utökning av LVM skulle leda till att missbrukande kvinnor inte söker sig till mödrahälsovården av rädsla för att bli tvångsomhändertagna. Det tycks inte finnas någon tydlig sådan effekt i Norge, men det kan inte uteslutas. För att minimera den risken måste det göras tydligt i lagen att tvångsomhändertagande är en sista utväg.

I de allra flesta fall är det att föredra om den gravida kvinnan får stöd att avbryta sitt missbruk frivilligt. Vi menar ändå att det är orimligt att samhället inte har någon möjlighet till tvångsåtgärder i de fall en gravid kvinna trots erbjudanden om hjälp fortsätter att t.ex. konsumera stora mängder alkohol.

Riksdagen bör ge regeringen till känna vad som ovan har anförts om mödravårdens insatser mot alkoholkonsumtion vid graviditet, om ett nationellt kunskapscentrum och om ändringar i LVM för att kunna tvångsvårda missbrukande gravida kvinnor. Förslagen har väckts i tidigare motioner från Folkpartiet som ännu inte är behandlade av riksdagen, därför väcker vi dem inte i denna motion.

Alkoholfri trafik

Alkohol och bilkörning är en betydande orsak till att många liv släcks på våra vägar. Det är orsaken till att människor skadas svårt i trafiken och får sina liv förändrade på ett dramatiskt sätt. Rattfylleriet medför också ett oerhört lidande för anhöriga till dem som drabbas. De senaste åren har ca 1 000 personer skadats svårt varje år på grund av rattfylleriolyckor. Rattfylleriet skördar 150 människors liv per år.

Alkohol och bilkörning är en dödlig kombination, men alltmedan berusade människor kör runt på våra vägar som tickande bomber lägger regeringen nödvändiga åtgärder på is. Utredning efter utredning tillsätts. Regeringens senaste lagförslag till riksdagen, "Fortsatt arbete för en säkrare vägtrafik", var mest en redogörelse för alla dessa pågående och kommande utredningar. Folkpartiet liberalerna vill inte vänta på resultatet från segdragna utredningar. Vi vill se tydligare och effektivare åtgärder mot rattfylleri; det handlar om att rädda människor från att både utsättas för och begå rattfylleribrott. I Folkpartiet liberalernas partiprogram (reviderat vid landsmötet 2003) fastslås att all trafik på land, till sjöss och i luften ska hållas fri från alkohol och andra droger. Vi satsar på ett helt paket med åtgärder för att det målet ska kunna bli verklighet. I Folkpartiets riksdagsmotion 2005/06:Ju382 *Åtgärder mot drog- och rattfylleri* finns en detaljerad beskrivning av våra förslag. Här följer en kort sammanfattning:

- Upprensning av påföljderna för rattfylleribrott. Vid grova fall av rattfylleri eller vid upprepade rattfylleribrott ska i större utsträckning dömas till fängelse. Domstolarna bör oftare använda sig av hela straffskalan. Samhällstjänst bör undvikas.
- Obligatoriska behandlingsprogram för den som dömts för rattfylleri eller grovt rattfylleri. Dessa brott ska alltid leda till straff kombinerat med vård-åtgärder.
- Den som kör drog- eller rattfull och orsakar någons död bör kunna dömas för dråp. Påföljderna för ett sådant allvarligt brott bör skärpas, i dag kan endast grovt rattfylleri och vållande till annans död komma i fråga.
- Höj straffet för grov olovlig körning. Många som begår brottet olovlig körning har också alkoholproblem. Straffet för grov olovlig körning bör höjas till ett års fängelse och därmed kunna vara häktningsgrundande.
- Inför förbud mot s.k. eftersupning. En rattfyllerist som orsakar en trafikolycka ska inte kunna skylla på att han eller hon har druckit alkoholen efter olyckan om han eller hon inte kan bevisa att så skett.
- Läkare ska anmäla diagnostiserat alkoholmissbruk oftare till länsstyrelsen. I dag anmäls bara en av 1 000 patienter, trots att läkarna har anmälnings-skyldighet enligt körkortslagen.
- Tullen ska kunna utföra nykterhetskontroller i samband med tullkontroller. Tulltjänstemän, som vid tullkontroll påträffar en förare som är misstänkt berusad, ska i stort sett ha samma befogenheter som polisen. Fulla förare måste stoppas direkt vid gränsen, innan de ger sig ut på våra vägar.

Fel! Okänt namn på

- Inför ”alkobommar” kopplade till alkoholmätare vid färjeområden. Vid färjeområdets utfarter skulle en bom kunna sättas upp som kopplas till alkoholmätare. För att kunna lämna området om bommen är nerfälld måste föraren göra ett utandningsprov.
- Alkolås i linjetrafiken, yrkessjötrafiken, flyget, bussar, skolskjutsar m.fl. fordon. Alkolås ska införas i snabbare takt, och kommunerna bör visa vägen vid upphandling av nya fordon.
- Utöka verksamheten med villkorligt återkallade körkort. Även den som inte har begått rattfylleribrott, men som fått sitt körkort återkallat på grund av alkoholberoende eller opålitlighet i nykterhetskänseende, ska kunna ingå.
- Ökade insatser från polisen. Det behövs fler trafikpoliser så att antalet nykterhetskontroller ökar. Fler än 50 människoliv skulle kunna räddas varje år om trafikövervakningen var lika bra över hela landet.
- Skärpta krav på alkohol- och drogpolicy samt handlingsplaner hos kommuner, taxibolag, åkerier m.fl. Inom alla branscher med yrkeschaufförer och inom alla kommuners berörda verksamheter måste arbetet mot rattfylleri skärpas.

Alkoholfritt arbetsliv

Arbetsgivare och medarbetare ska uppmuntras att arbeta mot alkoholskador. Det bör övervägas om de ekonomiska förutsättningarna för företagshälsovårdens arbete med alkoholmissbruk behöver förbättras. Försäkringskassan gör bedömningen att den väntade höjda alkoholkonsumtionen kommer att motverka ansträngningar att sänka de höga sjuktalen. Vid längre sjukskrivningar bör det alltid undersökas om det finns en alkoholrelaterad problematik – så att rätt åtgärder kan vidtas.

För att visa att staten inte vill bidra till ökad alkoholkonsumtion bör all offentligt finansierad representation visa stor återhållsamhet vad gäller alkoholserving. Ett par glas vin eller öl till högtidliga middagar är acceptabelt, men i övrigt ska offentliga medel inte gå till att köpa alkohol. Detta har riksdagens konstitutionsutskott tidigare uttalat, men det är uppenbart att det inte alltid följs. Regeringen måste se till att detta åtgärdas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Vårdens arbete med att förebygga alkoholmissbruk

Den ökade alkoholkonsumtionen är en stor utmaning för vården och behöver mötas med nytänkande. Kompetensen och de ekonomiska resurserna för förebyggande av missbruk liksom missbruksvården måste förstärkas. Motiverande samtalsmetodik är en enkel åtgärd som alltid borde kunna erbjudas av vårdpersonalen. Detta gäller generellt för stöd att ändra levnadsvanor.

Alla husläkarmottagningar ska således arbeta med att förebygga alkoholmissbruk. Alla patienter bör rutinmässigt få möjlighet att svara på frågor om

livsstil och alkoholkonsumtion vid besök eller vård på sjukhus. Det har visat sig att särskilt kvinnornas alkoholproblem då kan upptäckas. De förebyggande insatserna liksom missbruksbehandling ska anpassas efter kvinnornas särskilda behov och förutsättningar. Det innebär t.ex. att det ska finnas särskilda öppenvårdsmottagningar för kvinnor.

Sluta supa-linjen

Det ska vara lätt att hitta hjälp för den som inte kan ta sig ur destruktiva alkoholvanor på egen hand. På samma sätt som det i dag finns ett telefonnummer att ringa för den som behöver hjälp att sluta röka borde det finnas ett nummer och en hemsida för den som vill få kontroll över sin alkoholkonsumtion. Sluta supa-linjen ska kunna ge råd och hänvisa till möjliga behandlingsmetoder och hjälporganisationer.

Sluta supa-linjen ska också kunna ge råd till den som vill hjälpa en vän eller anhörig. Detta har inte minst en viktig psykologisk effekt, eftersom det kan vara lättare att ringa ett telefonnummer och prata om ”en vän” än att erkänna att man själv har problem.

En tredje funktion ska vara att stötta anhöriga till missbrukare. Anhöriga dras ofta in i ett destruktivt beteende där de skyddar en alkoholiserad make eller förälder. En anonym telefonlinje är en möjlighet att bryta den mur av skam som begränsar livet för den som lever nära en missbrukare. Det finns hjälp att få, och den måste vara lättillgänglig.

Varningstexter och annan information

De kampanjer som bedrivs av Alkoholkommittén har på flera sätt varit nydanande, och vi hoppas att de får gott resultat. Tyvärr har regeringen bestämt sig för att se kampanjer mot de stora svenska folkhälsoproblemen som tillfälliga insatser. Vi vill göra klart att informationsinsatser mot alkohol och narkotika (liksom mot rökning m.m.) ska vara ständigt återkommande. Som nämnts under rubriken ”Samordna den övergripande organisationen” bör Alkoholkommitténs och narkotikasamordnarens arbete inordnas under Folkhälsoinstitutet.

Folkpartiet har föreslagit att anslagen 14:7 och 14:8 till bl.a. informationsinsatser ökas med 300 miljoner kronor.

En informationsinsats som däremot inte kostar något för staten är att införa obligatoriska varningstexter på flaskor och burkar med alkoholdrycker. Varningstexterna ska vara utformade på ett något annorlunda sätt än varningstexterna för tobak, eftersom alkohol inte på samma sätt som tobak är skadligt redan i små mängder. En utgångspunkt kan vara de varningstexter som finns i alkoholannonser som numera är tillåtna. Texterna varnar bl.a. för att dricka i samband med trafik och graviditet. Det bör också finnas texter som tipsar om Sluta supa-linjen (se ovan) och om larmnumret 112 för att hindra den som sätter sig bakom ratten med alkohol i blodet. En text skulle också kunna bestå

Fel! Okänt namn på

av tre korta frågor om varningssignaler för ett skadligt alkoholbeteende, med uppmaningen att göra ett mer ingående test om man svarat ja på minst två av frågorna. USA har infört varningstexter på alkoholförpackningar, och vissa undersökningar tyder på att de gör nytta.

Samlad attack mot narkotikan

På papperet har Sverige en bra narkotikapolitik. I internationella sammanhang stoltserar vi gärna med restriktiva lagar och långa handlingsplaner. Men när det gäller konkreta resultat visar det sig att politiken är ihålig.

Mellan åren 1994 och 2003 har antalet personer som lagförts för olovligt narkotikabruk mer än femdubblats. Antalet grova narkotikabrott ökade under samma period med 20 % (BRÅ-rapport 2004:5, "Narkotikastatistik 2003"). 2004 anmäldes drygt 45 000 narkotikabrott, en ökning med 10 % jämfört med året innan. Amfetamin och cannabis (hasch) är fortfarande de vanligaste drogerna, men missbruk av kokain och marijuana ökar bland ungdomar.

Missbrukaren själv, och hans eller hennes efterfrågan på narkotika, är själva motorn i narkotikamarknaden. Den senaste uppskattningen (från 2002) över hur många personer i Sverige som är tunga narkotikamissbrukare, ligger på drygt 28 000 individer (den nationella narkotikapolitiska samordnarens årsrapport 2004). 2003 uppgav 17 % av unga i åldern 16–24 år att de hade använt narkotika någon gång. Det motsvarar ca 160 000 personer. Det finns alltså tusentals människor i Sverige som efterfrågar narkotika och som dessutom kan få det allt billigare. Narkotikapriserna i konsumtionsledet har nämligen sjunkit kraftigt sedan slutet av 1980-talet. Utbudet av narkotika är i dag större än någonsin och narkotikamissbruket ökar (CAN-rapporter 80/2004 och 71/2003).

Samtidigt beräknas de beslag av narkotika som görs i Sverige utgöra endast 5–10 % av den totala mängden som förs in i landet varje år ("Organiserad kriminalitet, grov narkotikabrottslighet", rapport från Mobilisering mot narkotika, 2004).

År 1978 fastslog Sveriges riksdag en restriktiv narkotikapolitisk linje genom beslutet om målet "ett samhälle fritt från allt missbruk av narkotika". 2005 är vi mycket långt ifrån att ens närma oss det målet. Det är hög tid att vända utvecklingen åt rätt håll.

Folkpartiet har nyligen lagt fram en rad förslag till riksdagsbeslut i motion 2005/06:Ju332 *Bekämpning av narkotikabrottslighet och alkoholmissbruk* som ännu inte har behandlats av riksdagen. För att undvika dubbelarbete väcker vi inte förslagen igen, men beskriver ändå vår politik i korthet.

Polis och socialtjänst ska kunna ingripa tidigt

Att kunna ingripa tidigt mot de personer som just har inlett ett missbruk har många viktiga effekter. En sedan länge etablerad narkoman är nämligen i

Fel! Okänt namn på

många fall ”straffimmunitet”. Ett tidigt ingripande medför att missbrukaren inte hinner sprida sitt missbruk vidare genom att introducera andra till narkotikan (skriften ”Bemanna systemet”, RNS 2001). Tidiga ingripanden får också vidare spridningseffekter, unga människor som vet att risken att åka fast är hög är inte lika angelägna att prova narkotika.

Folkpartiet föreslår förbättrade möjligheter för polis och socialtjänst att ingripa tidigt:

- Inför lokala team i varje kommun där polis och socialtjänst arbetar tillsammans så att socialtjänsten kan ta över ett ärende direkt efter polisförhöret. Korta tiden mellan polisens ingripande och vårdinsatser. Polisen ska samverka med socialtjänsten och beroendevården för direkta vårdinsatser vid polisingripande.
- Samarbete mellan åklagare och socialtjänst – åtalsunderlåtelse ska förutsätta deltagande i vårdprogram. Vid ringa narkotikabrott ska unga kunna få åtalsunderlåtelse mot villkoret att de tar emot missbruksvård.
- Utvidga möjligheterna för polisen att få information från socialtjänsten om överlåtelse av narkotika till ungdomar. En misstanke om överlåtelse av narkotika till den som inte fyllt 18 år ska kunna lämnas till polis eller åklagare. Ändringar av vissa sekretessbestämmelser inom socialtjänsten är därför nödvändiga.
- Kartlägg, identifiera och gör fler riktade insatser i de miljöer där narkotika förekommer. Polisens arbete mot narkotika i s.k. ravekommissioner, krogkommissioner och gatulangningsgrupper måste säkerställas och vidareutvecklas.
- Polisen bör systematiskt använda sig av möjligheten att avkräva urinprov vid misstänkt narkotikabruk. Urinprov gör att man enkelt och säkert kan bevisa om brott har begåtts, att ta sådana prov bör prioriteras.
- Polisen ska kunna använda sig av kräkmedel i vissa fall vid skäligen misstanke om narkotikabrott som inte är ringa. Åtgärden ska få användas vid skäligen misstanke om försäljning av narkotika när någon har svält t.ex. en kapsel. Kräkmedel får endast användas efter beslut av åklagare och ska bara genomföras av läkare.
- Internethandeln med narkotika är ett allvarligt problem – polisen måste kunna utöka insatserna. Narkotikahandeln via Internet är omfattande, inte minst bland ungdomar. Rikskriminalpolisens samarbetsprojekt ”Narkotikaspaning på Internet” har visat sig vara framgångsrikt och innefattar samverkan mellan polis, tull och åklagare. Projektet bör utökas och en fortsatt verksamhet säkerställas.
- Samtliga landets skolor ska ha en väl utvecklad alkohol- och narkotikapolicy. Policyn ska innehålla konkreta åtgärds- och uppföljningsprogram. Skolan ska ha utarbetade kanaler till polis- och socialtjänsten i kommunen.
- Skolornas policy mot alkohol- och narkotikamissbruk ska kunna innefatta drogtestar. Föräldrarna till den som inte vill delta i sådana tester ska kontaktas.

Fel! Okänt namn på

Kriminalvården – en narkotikafri zon

En majoritet av de fängelsedömda, drygt 60 %, är narkotikamissbrukare, och alltför många fortsätter sitt missbruk inne på anstalterna. Omkring 20 % av landets fängelser rapporterar att missbruk förekommer ”ofta eller så gott som dagligen”. Att anstalterna hålls fria från narkotika är dock en förutsättning för att kriminalvården ska kunna uppfylla målet med den egna verksamheten – att minska återfall i brott. Tiden i anstalt måste tas till vara för behandling av missbruket och åtgärder vidtas som hjälper den intagne att kunna bryta med drogerna och sitt kriminella liv.

De senaste årens omfattande överbeläggning vid häkten och anstalter, upp till 107 %, har inneburit kraftigt minskade möjligheter för intagna att få behandling för sitt missbruk. Av de häktade som dömdes till fängelse 2003, ville 45 % komma direkt till motivations- eller behandlingsavdelning. Men det behovet kunde inte tillgodoses, bl.a. eftersom platssituationen inom kriminalvården var akut överhettad (Kriminalvårdsstyrelsens redovisning av drogsituationen 2003). Situationen är ett hån, både mot missbrukarna själva som vill förändra sin situation och för alla dem som arbetar mot narkotikan inom polis, socialtjänst, kriminalvård m.fl. Kriminalvården måste bli en narkotikafri zon.

Folkpartiet vill se konkreta åtgärder för en narkotikafri kriminalvård:

- Narkotikafria fängelser ska vara en reell och bestående målsättning inom hela kriminalvården. Kriminalvården ska ha ett väl definierat mål mot missbruk på anstalterna, en konkret åtgärdsplan med mätbara etappmål och en kontinuerlig resultatuppföljning. Operativa mål måste finnas.
- Fler behandlings- och motivationsplatser behövs på anstalterna. Kriminalvården måste utöka kapaciteten för behandling av missbrukare. En drogfri intagen ska inte tvingas vara på samma avdelning som narkotikamissbrukare.
- Inrätta fler narkotikateam vid häktena som direkt kan erbjuda bl.a. rådgivning och kortare påverkansprogram. I häktet tas ofta personer in som är akut drogpåverkade. Men de är inte dömda för brott och kan därför endast erbjudas att delta i program. Det är viktigt att flera direkta motivationsinsatser görs.
- Skärpt inpasseringskontroll i förebyggande syfte. Allmän inpasseringskontroll ska vara huvudregeln vid samtliga slutna anstalter och vid häktena. Tillståndsgivningen för inpasseringskontroll ska inte vara begränsad utan bestämmas tillvidare med återkommande utvärderingar av säkerhetssituationen.
- Totalförbud mot mobiltelefoner inom fängelseområdena. Drygt 600 mobiltelefoner hittades på landets anstalter 2003. Detta är helt oacceptabelt. Intagna ska inte kunna förbereda insmuggling av narkotika eller andra förbjudna föremål till anstalterna, planera andra brott eller via telefon kunna hota brottsoffer och vittnen. Totalförbud mot mobiltelefoner ska gälla både intagna och anställda.

Fel! Okänt namn på

- Fler narkotikahundar som kan söka efter narkotika hos människor vid anstalterna. Narkotikahundar fyller en viktig funktion – även i avhållande syfte – i arbetet med att upptäcka narkotikan vid anstalterna. Satsningar på att få fler narkotikahundar behövs.
- En intagen som visat sig ha använt narkotika bör endast få träffa besökare med restriktioner, t.ex. bakom glasruta. Många gånger har den intagne fått tillgång till narkotikan med hjälp av besökare. För att förhindra att detta fortsätter kan det i vissa fall vara bra att låta besöken ske bakom glasruta.
- Att vägra drogtesta sig ska ge samma disciplinpåföljd som ett positivt testresultat. Regelbundna urinprover för att kontrollera drogfrihet behövs i många fall. Att vägra att lämna sådana prover måste få tydliga och kännbara konsekvenser.
- Konstaterat, uppsåtligt bruk av narkotika på anstalt ska alltid polisanmälas. Att knarka inne på en anstalt måste medföra samma konsekvenser som att knarka ute i samhället. Anstalterna ska alltid polisanmäla narkotikabrott.

Inför ett nytt system för klassning av narkotika

Dagens system när det gäller klassning av narkotiska preparat är inte effektivt. Både lagstiftningen och proceduren behöver förändras för att vi ska kunna ha en möjlighet att hinna med den snabba utvecklingen av nya narkotiska preparat och hur preparaten hela tiden finner nya spridningsvägar. Folkpartiet vill att narkotikastrafflagen ändras för att utgå från preparatens farlighet samt psykiska och fysiska effekter. En sådan ändring kräver dock noggrant övervägd lagstiftning som bygger på förutsebarhet, rättssäkerhet och effektivitet. Vi vill att regeringen återkommer till riksdagen med en ny lagstiftning gällande klassning av narkotiska preparat.

Under tiden är det angeläget att processen för narkotikaklassning hos ansvarig myndighet, Läkemedelsverket, kan påskyndas. Därför vill vi att ett snabbspår för narkotikaklassning enligt nu gällande regler införs. Ett sådant system finns exempelvis i USA ("emergency scheduling") och innebär att ansvarig myndighet kan ställa en drog under tidsbegränsad kontroll i väntan på narkotikaklassning i vanlig ordning.

Stockholm den 5 december 2005

Erik Ullenhag (fp)

Kerstin Heinemann (fp)

Gabriel Romanus (fp)

Linnéa Darell (fp)

Marita Aronson (fp)

Mia Franzén (fp)